

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 5227/21

לפני:

כבוד השופט י' עמית
כבוד השופטת י' וילנר
כבוד השופט י' כשר

העותרות:

1. התנועה הרפורמית - יהדות מתקדמת בישראל
2. נשות הכותל
3. הבית הפתוח בירושלים לגאווה ולסובלנות

נ ג ד

המשיבים:

1. שר המשפטים
2. היועץ המשפטי לממשלה
3. הרב שלמה משה עאמר

התנגדות למתן צו על תנאי

ו' בתשרי התשפ"ד (21.9.2023)

תאריך הישיבה:

בשם העותרות:

עו"ד אורי נרוב; עו"ד ריקי שפירא רוזנברג

בשם המשיבים 1-2:

עו"ד ערין ספדי עטילה

בשם המשיב 3:

עו"ד דרור אקסלרד; עו"ד דרור אקסלרד

פסק-דין

השופט י' עמית:

בעתירה שלפנינו התבקשנו להורות לשר לשירותי דת וליועצת המשפטית לממשלה ליתן טעם מדוע לא יועמד הרב עמאר, רב העיר ירושלים, לדין משמעתי, בגין שורה של התבטאויות כמפורט בעתירה, לפי סעיף 12א לחוק שירותי הדת היהודיים [נוסח משולב], התשל"א-1971 (להלן: חוק שירותי הדת).

1. העותרות הגישו את עתירתם ביום 28.7.2021, לאחר שפנו לשר המשפטים וליועץ המשפטי לממשלה במשך ארבע שנים וחצי, ב-16 פניות שונות שמתייחסות ל-20 התבטאויות של הרב עאמר כנגד קבוצות ומיעוטים שונים בישראל. פניותיהן של העותרות לא נענו, או שנענו בנוסח "פנייתכם הועברה לגורמים המקצועיים".

בתגובה המקדמית של המשיבים 1-2 מיום 2.2.2022 נכתב כי הממשלה החליטה להעביר את הסמכויות לפי סעיף 12א לחוק שירותי הדת לשר לשירותי דת, וזאת בכפוף לאישור הכנסת.

בהודעת עדכון מיום 7.4.2022 נכתב כי אישור העברת הסמכות נדחה מאילוצים כאלו ואחרים של הכנסת.

בהודעת עדכון נוספת מיום 15.8.2022, אשר הוגשה לנוכח פיזור הכנסת, ביקשו המשיבים 1-2 לשוב ולעדכן בעניין העברת הסמכות לאחר שתושבע הממשלה הבאה.

לבסוף, בהודעה מעדכנת מיום 29.12.2022 המשיבים 1-2 בישרו שביום 19.9.2022 אישרה הכנסת את העברת הסמכות. בהחלטה מיום 1.1.2023 (השופטת ע' ברון) נקבע כי נוכח השינוי בהסמכה הרלוונטית, העותרות יגישו עתירה מתוקנת.

2. העותרות הגישו עתירה מתוקנת שבה נטען כי הרב עמאר המשיך "להסית ולהתבטא בניגוד לדין המשמעתי לו הוא מחויב באופן המסב פגיעה קשה ואנושה לתדמית השירות הציבורי ולאמון הציבור בו". לטענת העותרות, התנהלותם של המשיבים 1-2 לוקה בחוסר סבירות קיצונית; עולה כדי התפרקות מסמכות; יש בה משום מתן גושפנקא להתבטאויותיו של הרב עמאר; והיא מובילה לשחיקת ההרתעה של רבני ערים מפני הפרות דין. בפרק העובדתי של העתירה הביאו העותרות התבטאויות רבות מפי הרב עמאר, שעיקרן נסב על כך שהקהילה הלהט"בית חולה, היא תועבה וחרפה, וחבריה חייבים מיתה; וכי הקהילה הרפורמית מורכבת מרשעים רומסי יהדות; "רשעים העושים כל עוולה שבעולם נגד התורה"; "הם מכחישים, יותר מהשואה"; "הזיוף הכי גדול שיש".

לכך יש להוסיף את בחירתו של הרב עמאר להצטרף ולחתום על הודעה המוחה על כוונתו של השר לביטחון פנים דאז (23.1.2022) להוציא את ארגון "להב"ה" אל מחוץ לחוק ולהכריז עליו כארגון טרור, תוך הבעת דעה (חיובית כמובן) על פעילותו של הארגון הנ"ל. כמו כן, צרף הרב עמאר את חתימתו ל"מכתב רבנים" הקורא להחרמתה של חברת תקשורת סלולרית גדולה בשל מה שנתפס על ידי החתומים כ"תעמולה" התומכת בקהילה הלהט"בית.

עוד נטען בעתירה כי תכלית הדין המשמעתי היא להבטיח את תפקודו התקין של השירות הציבורי, את תדמיתו ואת אמון הציבור בו. בהתאם, הסנקציה המשמעטית נועדה להרחיק את אלו שאינם ראויים עוד להימנות על שירות המדינה. לנוכח כל האמור, גרסו העותרות כי בנסיבות המקרה דנן יש לפרש את סמכות הרשות העומדת לשר לשירותי דת ככזו שהפכה לחובה, שכן מחדלו של השר לאכוף את הדין עולה כדי חוסר סבירות קיצוני.

3. בתגובתם המקדמית של המשיבים 1-2 לעתירה המתוקנת נכתב כי בעקבות עתירה נוספת (בג"ץ 5034/21 התנועה הרפורמית נ' השר לשירותי דת), שעוסקת בסוגיה של נקיטת צעדים משמעתיים נגד הרב הראשי והדיין יצחק יוסף, השר לשירותי דת החליט להקים ועדה מייעצת המורכבת מארבעה נציגים – מנכ"ל המשרד, דיין בדימוס, רב עיר ונציג ציבור מהאקדמיה (להלן: הוועדה המייעצת) – שתפקידה יהיה "לבחון את גבולות חופש הביטוי בכל הנוגע להתבטאויות של דיינים ובהתחשב בכללי האתיקה לדיינים; ובדיינים בעלי משרה כפולה של רב ודיין כמו [...] רבני ערים המשמשים גם כדיינים, ולהגיש על כך את המלצותיה לשר". בנסיבות אלו ביקשו המשיבים 1-2 להמתין עד לקבלת המלצותיה של הוועדה המייעצת טרם תינתן החלטה ב"תלונות העותרות". העותרות השיבו לתגובה זו בטענה כי אין בהקמת הוועדה כדי להצדיק עיכוב נוסף בקבלת החלטה בעניין הרב עאמר, כי הדין המשמעתי שריר וקיים כבר כיום, ולפיכך, יש לקבל החלטה לאורו.

4. הרב עאמר טען, בין היתר, כי אין מקום להעמידו לדין משמעתי בהתחשב בחופש הביטוי הנרחב הדרוש למילוי תפקידו כרב עיר אשר מנהיג ציבור מאמינים – תפקיד הדומה מהותית לנבחר ציבור יותר מאשר לעובד ציבור, ובהתחשב בפרישתו מתפקידו בחודש דצמבר 2023. עוד נטען כי הציבור איננו "קהל שבוי" של ההנהגה ההלכתית של הרב עמאר, במובן זה שמי שאינו מעוניין בדברי הרב יכול להתעלם מהם; כי צמצום חופש הביטוי של רבני ערים עלול ליצור אפקט מצנן ביחס לפעילות דתית-הלכתית שרבני ערים אמונים עליה; וכי התבטאויותיו אינן מביאות לפגיעה בוודאות קרובה בשירות הציבורי. עוד נטען כי החלטת השר מצויה במתחם שיקול דעתו הרחב כנבחר ציבור בעל סמכות להנהגת מדיניות, ומן הידועות כי התערבותו של בית משפט זה במקרים מעין אלו תיעשה במקרים חריגים בלבד ובמשורה; וביתר שאת, משמדובר בהתערבות בשיקול דעתם של מוסדות המשמעת של השירות הציבורי.

5. בעקבות הדיון שנערך ביום 21.9.2023 ניתן צו על תנאי המורה למשיבים 1-2 ליתן טעם מדוע לא יועמד המשיב לדין משמעתי בגין המעשים וההתבטאויות כמפורט בעתירה.

בתצהיר התשובה חזר השר לענייני דתות ועדכן על כך שהחליט להקים את הוועדה המייעצת והחלטתו תינתן לאחר שיוגשו המלצות הוועדה, כי הוועדה קיימה כבר שתי ישיבות ובתחילת חודש יולי 2024 יוגשו המלצות סופיות של הוועדה. עוד ציין השר כי הרב עמאר היה אמור ממילא לפרוש בסוף חודש דצמבר 2023 עם הגיעו לגיל 75, הוא גיל הפרישה על פי תקנות שירותי הדת היהודיים (בחירות רבני עיר), התשפ"ב-2022, אך הפרישה אמור להידחות עד ליום 30.5.2024 בשל הסמיכות לבחירות לרשויות המקומיות, ועל פי חוק הרבנות הראשית לישראל (הארכת כהונה של הרבנים הראשיים לישראל ושל חברי מועצת הרבנות הראשית לישראל) (הוראת שעה) (תיקון) התשפ"ד-2024.

6. קשה להתעלם מגרירת הרגליים וההתעלמות רבת השנים של השרים הרלוונטיים לאורך השנים, כאשר פניותיהן של העותרות, החל משנת 2016, לא נענו או שהתקבל מענה בנוסח "מכתבך הועבר לטיפול הגורמים המקצועיים במשרדנו".

גם הקמת הוועדה המייעצת על ידי שר הדתות, שאליו הועברה הסמכות לפי סעיף 12א לחוק שירותי הדת, אינה מצדיקה כשלעצמה את השעיית הטיפול בהעמדתו לדין משמעתי של הרב עמאר. אין צורך להמתין למסקנות הוועדה כדי לתחם את המותר והאסור לרבני עיר בהיבט של חופש הביטוי, באשר אמות המידה שורטטו ונקבעו בפסיקה, ולעניין זה אפנה לדברים שנאמרו בבג"ץ 7150/16 המרכז הרפורמי לדת ומדינה התנועה ליהדות מתקדמת בישראל נ' שרת המשפטים (21.9.2020), שם נדון עניינו של הרב שמואל אליהו, רב העיר צפת:

"לרב עיר אסור גם להציג או להפיץ התבטאויות אשר אסורות לעובד ציבור בשל יכולתן להסב פגיעה לתפקודה או לתדמיתה של מערכת השירות הציבורי בדרגת הסתברות של וודאות קרובה. התבטאויות אלה כוללות ניבולי פה, גידופים, דברי בוז, לעג או שנאה ביחס לאנשים מסוימים או לקבוצות מסוימות של בני אדם" (שם, פסקה 72 לפסק דינו של השופט א' שטיין, הדגשה הוספה – י"ע)

"[...] או התבטאויות שיש בהן, לכאורה, כדי לפגוע, לבזות או להשפיל אוכלוסיות שלמות, אינן חוסות תחת חופש הביטוי הנתון לרב עיר. משמעות כהונתו כמשרת

ציבור היא שאין באפשרותו להביע דעות כאלו ללא מגבלה, ועליו לגזור על עצמו התנהגות ממלכתית ההולמת את מעמדו" (שם, פסקה 3 לפסק דינה של הנשיאה א' חיות, הדגשה הוספה – י"ע).

"[...] לדידי, דברים שעלולים לעורר מדנים ואיבה בין זרמים וקהלים שונים בחברה הישראלית על שבטיה וגווניה, אינם נדרשים לתפקידו של המשיב כרב עיר ואין לראותם כ'מסר הלכתי' המכוון לקהל.

[...] כמשרת ציבור, המשיב הוא שלוח של המדינה, וכמו כל שלוח הוא חב למדינה ולציבור כולו חובת נאמנות" (שם, פסקה 2 לפסק דיני).

7. למרות האמור לעיל, על רקע פרישתו והקרובה של הרב עמאר מתפקידו כרב עיר, דומה כי הסעד שהתבקש בעתירה אינו אפקטיבי. סעיף 65 לחוק שירות המדינה (משמעת), התשכ"ג-1963 קובע כלהלן:

"פרישתו של עובד מהשירות אינה מפסקת הליכים שהתחילו בהם נגדו לפני בית הדין והוא רשאי להמשיך בדיון אם ראה צורך בכך".

סעיף זה התפרש בפסיקה באופן שעל דרך הכלל יופסקו הליכי משמעת שהחלו בהם לפני מועד פרישתו של העובד:

"לפי סעיף 65 לחוק המשמעת, ברור כי במקרה שעובד פורש מן השירות במהלך ההליכים המשמעתיים, מוקנה לבית-הדין שיקול-דעת רחב בשאלה אם להמשיך בהליכים או להפסיקם. עם זאת, מלשון הסעיף עולה כי המשך ההליכים הוא החריג לכלל, והוא שדורש טעם, או כלשון החוק – 'צורך'. טעמים שונים עשויים להשפיע על החלטת בית-הדין בשאלה אם להמשיך בהליכים: חומרת העבירה המיוחסת לעובד; משך ההליכים עד הפרישה; הסיבה להתמשכות ההליכים; השלב שאליו הגיעו ההליכים; מידת ההוכחה של העבירה המיוחסת לעובד ובמיוחד אמצעי המשמעת שניתן יהיה לגזור על העובד אם יימצא אשם בדין" (עש"מ 5669/98 מדינת ישראל נ' שפיר, פ"ד נד(2) 129, 133 (1999)).

הדברים נאמרו בסיטואציה שבה החלו הליכי המשמעת טרם הפרישה, קל וחומר במקרה שלפנינו, שהליכי המשמעת אף טרם החלו. לכן, לאור הקרבה למועד פרישתו של הרב עמאר מתפקידו כרב עיר, ואך ורק מטעם זה, מצאנו בשורה התחתונה לדחות את העתירה.

8. אשר על כן העתירה נדחית. נוכח התנהלות המדינה לאורך השנים כפי שפורטה לעיל, המדינה תשא בהוצאות העותרות בסך 10,000 ₪ כל אחת.

ניתן היום, י"ז באדר א' התשפ"ד (26.2.2024).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט